

Date: 15th February-2025

KIYIMNI LOYIHALASHTIRISH USULLARINING UMUMIY TAVSIFI

Kayumova Nazira Abduraximovna

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumi maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Kasb - hunarga yo'naltirish - umuminsoniy madaniyatni shakllanti-rish jarayonining tarkibiy qismlaridan biri sifatida yosh avlodning kasbiy tiklanishi, ta-biat in'om etgan (tug'ma) qobiliyatlarini rivojlantirishga ko'maklashish, insonga kasbiy o'zligini anglashiga yordam beruvchi maxsus chora - tadbirlar majmuasi bo'lib, uning imkoniyat va ehtiyojlarini hisobga olgan holda, bandlik va maqbul ta'lim turini tanlash ishlarida, turli xil malakali kasb mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlarda jamiyatning g'amxo'rliqi sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan o'quv-chilarning kasb hunar o'rganishi, tikuvchilik sohasiga qiziquvchilar uchun kiyimlarni loyihalash usullari haqida malumot berilgan.

Kalit so'zlar: Kasb, tikuvchilik, kiyim, konstruksiya, loyihalash, sirtning yoyilmasi, mulyaj, yoyiladigan sirtlar.

Kasb - hunarga yo'naltirish ishining bosh maqsadi o'ziga xos usullar yordamida muta-xassisning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini kuchaytirish va aholining samarali bandligini oshirishga erishishdan iborat.

Bugungi kunda imkoniyati cheklangan o'quvchilarni kasb - hunarga yo'naltirish sohasida kasblar olami bilan tanishtirish usullarini yangilash zarurati yuzaga kelmoqda. Bu o'quvchilarni kasb - hunarga yo'naltirish tizimi kasbiy targ'ibot va tashviqotni o'z ichiga olgan kasbiy ma'rifat (kasbiy axborot); u yoki bu soha, kasbga bo'lgan qiziqish va qobiliyatlarining birlamchi kasbiy tashxisi, kasb tanlashda mutaxassislar tomonidan individual, guruhiy yordam ko'rsatishga qaratilgan kasbiy maslahatlar, ko'proq muva-faqqiyatga erishishi mumkin bo'lgan kasbni tanlab olishga qaratilgan kasbiy tanlov, ish-lab chiqarish amaliyoti jarayonida amalga oshiriluvchi ijtimoiy - kasbiy moslashuv, tan-langan kasbni o'rganish jarayonida burch, mas'uliyat, kasbiy or - nomus hislarini o'quv-chilarda shakllantirishga qaratilgan. Bulardan ko'zlangan maqsad imkoniyati cheklan-gan o'quvchilarga kasblar olami, kasblarning belgi va xususiyatlari, kasb klassifikatsi-yasi, kasblar professiogrammasi, hududning qaysi kasblarga ehtiyoji borligi to'g'risi-dagi axborotlarni berishdan iborat bo'lib, ular asosida o'quvchi o'zini qiziqtirgan, jami-yat uchun zarur bo'lgan kasbni tanlaydi.

Quyida kiyimlarni tikish va loyihalash haqida mulohaza yuritamiz.

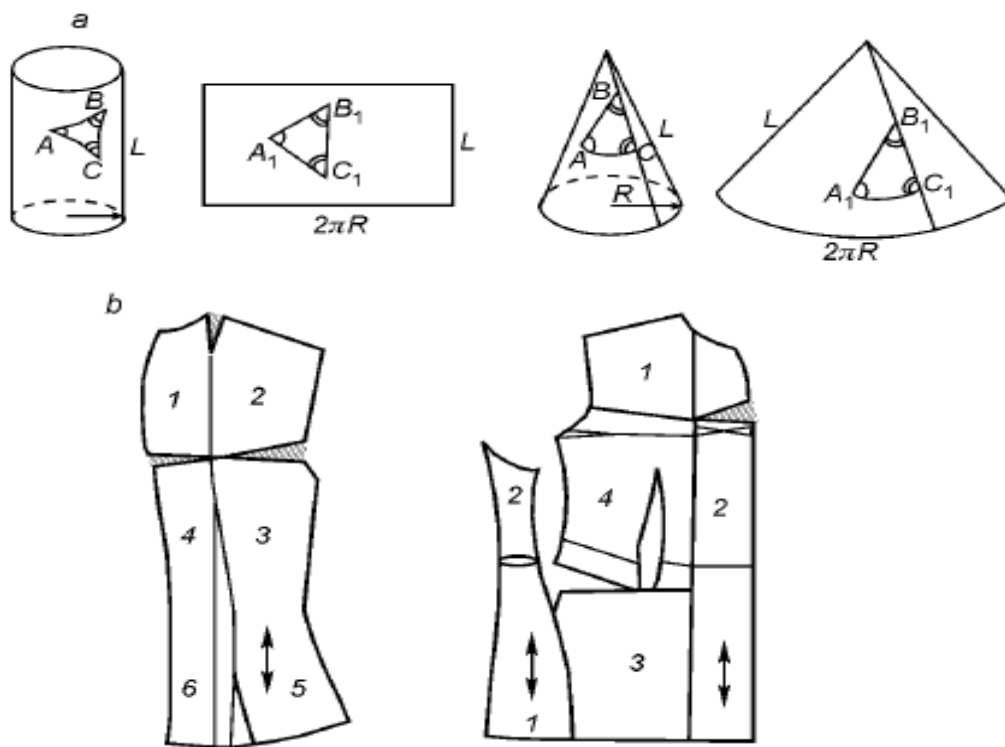
Kiyim va uning alohida qismlari tikilgandan keyin hajmiy sirtni shakllantiradi. Ki-yim detallari tekis materialdan bichiladi. Masalan, matodan, trikotajdan, to'qilmagan materiallardan. Shuning uchun kiyimlarni loyihalashning asosiy vazifalaridan biri tekis materialdan hajmiy shaklli jismlarning qobiqlarini hosil qilishi va teskari masalani ye-chish, ya'ni kiyim qismlarining sirtlarini tekislikda yoyish - kiyim detallarining yoyil-

Date: 15th February-2025

masini hosil etishdan iboratdir. Sirtning yoyilmasi deb, tekislikda hosil bo'lgan geometrik gavdaga aytiladi. Barcha hajmiy sirtlar yoyiladigan va yoyilmaydigan sirtlarga bo'linadi.

Yoyiladigan sirtlar - bu fazoviy shakldan tekis shaklga o'tish jarayonida choklar va burmalar, ya'ni hech qanday shikastlanishlar hosil qilmaydigan sirtlarga aytiladi. Yoyiladigan sirtlarning yoyilmalari shakli va konfiguratsiyasi yoyilish jarayonida o'zgar-maydi, ya'ni to'g'ri chiziqlar to'g'riligicha qoladi, fazoviy sirdagi burchaklar esa tekis-lik sirtidagi burchaklarga teng bo'ladi. Sirtning biron - bir qismining yuzasi tekislikda yoyilganda o'zining miqdorini o'zgartirmaydi (1- rasm, a). Ma'lumki, ikki xil yoyiladi-gan sirtlar mavjud: urinma va fazoviy egri chiziq bilan hosil qilingan sirtlar (urinma sirtlar) hamda aylana sirtlar (silindrik va konussimon). Dastlabki ma'lumotlar tavsifiga qarab mavjud bo'lgan loyihalash usullarini 2 sinfga bo'lish mumkin. 1 sinfga mansub usullar, turli odam gavdasining o'lchamlariga va qo'shimcha haqlarga kiyim detallarini turli bo'laklanishi hamda ularning shakl hosil qilishi haqida ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, ular kiyim detallarining muhim loyihalash nuqtalari joylanishini taxminan aniqlaydi.

1-rasm. Yoyiladigan (a) va yoyilmaydigan (b) sirtlar.

2 sinfga mansub usullar, ancha aniq bo'lib, ular kiyimning etalon - nusxasining yoyiladigan sirtini o'lchashga asoslangan. Kesishuvchi sirtlar usuli, Chebishev usuli, mulyaj va to'r - kanva usullari shular jumlasidandir. 2 sinf usullari materialning geo-metrik strukturasi ro'y beradigan o'zgarishlarni hisobga olishga asoslangandir. Ma-teriallarning geometrik strukturasi o'zgarishi, ularning fazoviy holatdan tekis ho-latga o'tishi natijasida ro'y beradi. 2 sinfga mansub loyihalash usullari turli yo'llar bilan olib boriladi.

Date: 15th February-2025

Masalan, o‘zaro kesishuvchi sirtlar usuli - grafik va analitik usul-lari bilan; Chebishev turlari usuli 5 usul bilan:

- 1) grafik.
- 2) to‘r-kanva usuli.
- 3) tekis akslar usuli.
- 4) aralash usul.
- 5) analitik usullar.

Kiyimni loyihalashda konstruktiv parametrlarni aniqlashning umumiy prinsiplarini ko‘rib chiqamiz. Kiyimni loyihalashda grafik qurishlarning asosiy elementlari quyidagilardan iboratdir: kiyim va uning alohida detallarining gabarit o‘lchamlarini aniqlovchi gorizontaal hamda vertikal konstruktiv chiziqlardan iborat bazis to‘rni chizish; chizmaning konstruktiv nuqtalar joyini yo‘llar yordamida aniqlash; andazali egri chiziqlarni chizish. Kiyim odam tanasining shakli va o‘lchamlariga mos holda tayyorlanadi. Gavdaning turli uchastkalarida kiyim bir xil yopishib turmaydi, lekin har doim kiyim bilan odam tanasining orasida uning bemalol nafas olib harakat qilishi uchun zarur bo‘lgan havo bo‘shliqlari bor. Kiyimning ichki o‘lchamlari bilan ularga mos odam tanasining o‘lchamlari orasidagi farq to‘kislik qo‘shimchalari deyiladi.

To‘kislik qo‘shimchasi texnik va dekorativ konstruktiv qo‘shimchalaridan iborat.

Texnik qo‘shimcha - odam tanasining atrofida o‘zini normal sezishi uchun normal mikroiklim yaratish uchun zarur bo‘lgan minimal qo‘shimchadir. Uning qiymatida material qalinligi ham hisobga olingan. Texnik qo‘shimcha kiyimning faqat ko‘ndalang o‘lchamlariga beriladi. Lekin vaziyatga qarab (agar kiyim belbog‘li bo‘lsa erkin harakatlanishiga, qaytarma yenglarda esa - ichida biroz to‘kislikka) kiyim uzunliklariga ham beriladi.

Texnik qo‘shimchanning qiymati, kiyimning vazifasiga qarab, antropolog yordamida hal qilingan. Masalan: maishiy kiyim qo‘shimchasi erkin nafas olishni ta‘minlasa, maxsus kiyim qo‘shimchasi esa keskin harakatlarda tana o‘lchamlari o‘zgarishini hisobga olgan. Ko‘krak chizig‘ida kiyim kengligiga - texnik qo‘shimcha o‘zgarish qiymatga ega: yengil ko‘ylak uchun 2 sm jaket uchun 3 sm.

Kiyimni konstruksiyalashda grafik qurishlarning asosiy elementlari quyidagilardan iboratdir: kiyim va uning alohida qismlarining gabarit o‘lchamlarini aniqlovchi gorizontaal hamda vertikal konstruktiv chiziqlardan iborat bazis turini chizish; chizmaning konstruktiv nuqtalari joyini yo‘llar yordamida aniqlash; andazali egri chiziqlarni chizish; loyihaviy diskriminantlar yordamida ikkinchi tartibli egri chiziqlarni chizish; radiuso grafiya.

Hozirgi vaqtda kiyimning yangi modellarini yaratishda loyihalashning taxminiy usullari (1 - sinf usullari) qo‘llaniladi. Kiyim detallarining boshlang‘ich chizmalarini chizish ikki bosqichdan iborat:

- detallar loyihalash asosining chizmalarini chizish;
- shu baza asosiga model xususiyatlarini o‘tkazish.

Asrlar davomida kiyim detallari mulyaj usuli bilan hosil qilinadi. Mulyaj so‘zi fransuz tilidan kelib chiqqan bo‘lib, buyum shaklini beruvchi qolipni bildiradi. Mulyaj

Date: 15th February-2025

usulida hech qanaqa hisoblar olib borilmaydi. Kiyim detallarining andazasini hosil qilish uchun maneken yoki odam tanasi ustiga qog‘oz yoki mato yopiladi va tana tu-zilishiga hamda model xususiyatlariga asoslanib detallar konturlari chiziladi. Detallar shakli bichish va tanaga kiygizib kelishtirish jarayonida aniqlanadi. Bugungi kunda mulyaj usuli teatr kiyimlarini tikishda va murakkab shaklli detallar, vitachkalar va drapirovkalarini ayollar kiyimida modellashtirish va loyihalash uchun qo‘llaniladi.

Yuqoridagi fikrlardan xulosa o‘rnida aytish mumkinki, kasb - hunar texnikumlarida loyihalashtirish fani mazmunini, o‘quvchilarning bilish faolligini rivojlantirish va o‘quv materiallarning izchillik bilan bayon qilinishi o‘quvchilarning uzluksiz bi-limlarini oshirishga, mustaqil fikrlash va ishlashga yordam beradi. Ta‘lim oluvchilar maxsus va umumkasbiy fanlaridan olgan nazariy bilimlari bilan to‘ldirishga hamda kichik mutaxassislarining kelajakdagi amaliy kasbiy faoliyati yanada rivojlanadi va shakllanadi. Natijada o‘quvchi kasbga doir bilimlarni mustaqil ravishda o‘zlashtirishga erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. X.N. Komilova, N.K. Xamraeva “Kiyim loyixalash asoslari”. Toshkent 2005 yil.
2. P.Po‘latova, L. Nurmuxamedova, Sh. Amirsaidova. “Maxsus pedagogika” –Toshkent. Fan va texnologiyalar, 2014 yil.
3. S. Po‘latova “Zamonaviy libosni modellashtirish ” Toshkent, Sharq 2007 yil.
4. L.Mo‘minova, Sh.Amirsaidova “Maxsus psixologiya”. Toshkent. Fan va texnologiyalar. 2013 yil.